

Transcendentálie

Přinejmenším od dob Kantových se prosadila myšlenka, že některá témata, přesněji některé tematizované „skutečnosti“ je třeba definitivně zařadit mezi tzv. transcendentálie. S největším omezením a zjednodušením tu můžeme poukázat na „čas“ nebo „prostor“, ale mohli bychom jmenovat další a další. Zůstaňme v této chvíli především u „času“, u kterého můžeme nejsnadněji poukázat na to, že ke každému našemu myšlenkovému (psychickému) výkonu, jímž myslíme „čas“, nezbytně potřebujeme alespoň tolik času, abychom na „čas“ vůbec mohli pomyslit. Nepochybně platí, že „čas“ není věc mezi věcmi, ale stejně tak platí, že čas můžeme pomyslit jen tak, že se k němu vztahujeme jako k něčemu, co je mimo rámec našeho vztahování k němu a co v žádném případě svým vztahem nekonstituujeme (dokonce ani tak, jako v geometrii „konstituujeme“ např. trojúhelník). Protože však při svém myšlení času (tj. při výkonu svého myšlení, jímž se vztahujeme k času) jsme na času, který nám přichází vstříc, abychom vůbec mohli něco podniknout, závislí tak, že bez něho by žádné naše myšlení nebylo možné, musíme tento „čas“, který potřebujeme, abychom mohli o čase přemýšlet a jeho povahu zkoumat, brát jako skutečnost velmi zvláštní, ale jako skutečnost nepochybnou. A jelikož tento čas, na kterém jsme takto závislé, přichází tak, že tu nejprve není, ale pak přijde a je tu, a nakonec odchází a je pryč, nejde a nemůže jít o „transcendentálie“ (neboť to je nám – alespoň u Kanta – dáno a priori), nýbrž spíše o „descendentálie“, tedy jako něco, co ve svém pohybu přichází k nám „shora dolů“. A tedy není „dáno“, není „daností“, nýbrž je nanejvýš „dáváno“. Pokud opustíme tento druh metafory, která pracuje s tím, co je „nahore“ a co „dole“, můžeme prostě mluvit o adventivní povaze „času“, neboť ten vždy znovu přichází – a v tom spočívá jediná naše zkušenost s časem, kdežto vše ostatní už je naše interpretace, neřku-li konstrukce.

(Písek, 030626-3.)